

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З КРАСАВІКА 1955 ГОДА ●

● № 23 (3635) ●

● АЎТОРАК, 15 СНЕЖНЯ, 2020

ВЫДАННЕ “ГОЛАС РАДЗІМЫ” ЧЫТАЙЦЕ Ё ІНТЭРНЭЦЕ НА ПАРТАЛЕ ZVIAZDA.BY

**Цеплыня
Піліпаўскіх
вячорак**
Стар. 3

**Жыў-быў
адзін
ювелір**
Стар. 4-5

**Добрая
цешча з
Палесся**
Стар.8

ПАДЗЕЯ

Добрыя справы доўга помняцца

Прэзідэнт Беларусі паўдзельнічаў ва ўрачыстым сходзе працоўнага калектыву Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, прысвечаным 100-годдзю вучы. Сярод тых, каму Аляксандр Лукашэнка ўручыў узнагароды, і актывіст армянскай дыяспары ў Беларусі, дэкан архітэктурнага факультэта БНТУ Армэн Сардараву.

Добрая слава пра вядучую тэхнічную вучы краіны (раней — Беларускае політэхнічнае інстытут) ідзе далёка за межы. У адным з інтэрв'ю цяперашні рэктар БНТУ (былы яго выпускнік) Сяргей Харытончык адзначаў: там падрыхтавана звыш 200 тысяч інжынераў, прычым як для Беларусі, так і для дзясяткаў іншых краін. Цяпер у так званай эксістэме вучы навучаецца звыш 35 тысяч юнакоў і дзяўчат, у ягонаў структуры 16 факультэтаў, 9 каледжаў, ліцэй, філіял у Салігорску ды шмат чаго яшчэ. За апошнія дзесяць гадоў у ім адкрыліся больш за 50 новых спецыяльнасцяў: ёсць і пераёмнасць пакаленняў, і ключавыя традыцыі вучы зберагаюцца. І ў нашых планах — расказаць пра студэнта Міхаіла Шымановіча (ён адну з новых спецыяльнасцяў набывае) ды ягонага прадзеда, партызана Вялікай Айчыннай вайны Міхаіла Рыгоравіча Шымановіча (залічаны студэнтам БПІ восенню 1944-га, у год вызвалення Беларусі).

Наведваючы ўрачысты сход працоўнага калектыву БНТУ, Прэзідэнт адзначаў, што цяперашняя ўрачыстасць — гэта даніна павагі тым, хто не толькі ствараў гэты ўніверсітэт, але й праславіў яго сваімі справамі. А ў ліку такіх, дарэчы, і нобелеўскі лаўрэат Жарэс Алфёраў, які ў зеніце славы падтрымліваў дружальныя й творчыя кантакты з “альма-матэр”. Жарэс Іванавіч закончыў з залатым медалём сярэдняю школу № 42 у Мінску, некалькі семестраў адвучыўся ў БПІ

Аляксандр Лукашэнка ўручае ордэн “Знак Пашаны” Армэну Сардараву

на энергетычным факультэце, пасля чаго паехаў паступаць у Ленінград, у вядомы электратэхнічны інстытут.

Выступаючы на ўрачыстым сходзе, Прэзідэнт падкрэсліў, што заўсёды з вялікай павагай ставіўся да выпускнікоў БНТУ: “Я заўсёды параўноўваў паводзіны тых ці іншых студэнтаў, выпускнікоў і гэтак далей: вы заўсёды былі асновай і падмуркам нашай дзяржаўнасці”. Цяпер жа, звярнуў увагу Аляксандр Лукашэнка,

“мы перажываем вельмі цяжкі й складаны перыяд станаўлення беларускай дзяржаўнасці, незалежнасці й суверэнітэту. І гэта звязана перш за ўсё са зменай пакаленняў”.

Адзін з тых, хто годна нясе эстафету пакаленняў ды працуе на карысць Беларусі, якая стала для яго другой радзімай, — дэкан архітэктурнага факультэта БНТУ, доктар архітэктуры, прафесар Армэн Сардараву. Ён — сын Сяргея Сарда-

рава, які за савецкім часам камандаваў арміяй супрацьпаветранай абароны ў Беларусі ды Прыбалтыцы, быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Армэн Сяргеевіч нарадзіўся ў 1948-м у Адэсе, у 60-я сям’я апынулася ў Беларусі. У 1965-м ён з залатым медалём закончыў тую ж, што й Жарэс Алфёраў, мінскую 42-ю школу з фізіка-матэматычным ухілам. Закончыў БПІ ў 1970-м, і там жа — аспірантуру ды ў 1974-м абараніў кандыдацкую па цікавай тэме: “Дарожная архітэктура Беларусі”. Маці ў прафесара была родам з віцебска-пскоўскага памежжа, бабуля па маці размаўляла па-беларуску, і ён сам цудоўна ведае мову! Ягоны артыкул пра дарогі Беларусі друкаваў і наша газета: у той час, калі ў Сардараву склалася плённая супраца з нашым калегам, прафесарам Адамам Мальдзісам. Супольная іх кніга “Даўняя Беларусь. З настальгіяй аб мінулым” выйшла, дарэчы, да 90-годдзя БНТУ.

Кіраўнік дзяржавы ўручыў Беларусі нацыянальнаму тэхнічнаму ўніверсітэту ордэн Працоўнай Славы, дзяржаўныя ўзнагароды супрацоўнікам вучы. Армэн Сардараву атрымаў з рук Прэзідэнта ордэн “Знак Пашаны”. Віншуючы ўзнагароджаных, Прэзідэнт згадаў пра распрацоўку гранітнага памятнага знака “Нулявы кіламетр” — а да гэтай справы самае непасрэднае дачыненне мае ўлюбёны ў беларускія дарогі Армэн Сардараву. Што ж, добрыя справы доўга помняцца.

Іван Ждановіч

ГУМАНІТАРНАЯ ПРАСТОРА

Мова класікаў — каштоўны скарб

Аб працэсах трансфармацыі ў беларускай мове, яе важнасці ў нашым часе разважалі ў прэс-цэнтры Дома прэсы

Нанядаўняй прэс-канферэнцыі “Мова беларускіх класікаў і грамадства Web 4.0: узаемадзеянне і трансфармацыя, папулярызаваная ў СМІ” акрэслены надзённыя для грамадства пытанні. Як вядома, праблемам зберажэння й развіцця моўнай разнастайнасці сёння надаецца асаблівае значэнне ва ўсім свеце. Бо прызнана: мова кожнага народа — гэта

ўнікальны інструмент для разумення й апісання навакольнага, унутранага жыцця чалавека, важны сродак камунікацыі, перадачы ведаў. У анлайн-выступленні дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі Ігар Капылоў заўважыў: “Страта нацыянальных моў вядзе не толькі да страты нацыянальнай духоўнай спадчыны і яе пераёмнасці, але й да страты сусветнай культурнай разнастайнасці. Мастацкая літаратура адыгрывае выключна важнае значэнне ў развіцці беларускай мовы”. У часе прэс-канферэнцыі закраналася праблема папулярызаванасці мовы беларускіх класікаў і неабходнасць яе зберажэння ў нашы дні.

На творах Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Максіма Га-

рэцкага ды іншых класікаў выходзіла не адно пакаленне беларусаў. Але дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Іван Саверчанка на прэс-канферэнцыі нагадаў чытачам і пра творчасць сучасных аўтараў.

Ён успомніў, напрыклад, пра майстэрства пісьменніка, сцэнарыста й драматурга Георгія Марчука, празаіка й раманіста Віктара Праўдзіна: яго раман “Парыж, Эйфелева вежа і...” расказвае пра сучаснае жыццё.

На думку выступоўцы, празаік Віктар Казлоў таксама бліскуча валодае беларускім словам, піша цудоўныя апавесці. А Уладзіміра Саламаху дырэктар Інстытута назваў выдатным стылістам: у кожным яго сказе — своеасаблівыя пласты-

ка й гармонія. Не абышоў Саверчанка ўвагай і творчасць майстра прозы Васіля Шырко, вершы Казіміра Камейшы. На яго думку, мастацкая літаратура сёння — важны чынік міжнароднага дыялогу і ўзаемаразумення. “Яна закладвае моцны падмурак для яднання й лучнасці розных народаў у адзіную сям’ю”, — адзначаў выступоўца.

У часе прэс-канферэнцыі намесніца Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Алена Радчанка назвала пераможцаў Рэспубліканскага конкурсу сярод журналістаў і СМІ на лепшае асвятленне пытанняў міжнацыянальных і міжканфесійных адносін, міжкультурнага дыялогу ў Беларусі, супрацы з суайчыннікамі за мяжой. (Рады адзначыць: адна з грамад уручана й нашай супрацоўніцы, аўтарцы гэтага тэкста. — Рэд.)

Ганна Лагун

ISSN 0439-3619

9 770439 361003 2 0023

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Нацыянальнасць у паштоўках

Фотаальбом “Шматнацыянальная Беларусь. Дакрануцца душой, адчуць сэрцам” прэзентаваны ў Мінску

Са старонак альбома глядзяць на нас прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў і канфесій, якія жылі на Беларусі ў 1900–1930-я гады. Аснова выдання — 400 паштовак і фотаздымкаў з калекцыі вядомага філакартыста Уладзіміра Ліхадзедава. Каментары напісаныя на беларускай, рускай ды англійскай мовах.

На прэзентацыю выдання ў кнігарню “Светач” 2 снежня прыйшлі кіраўнікі нацыянальных суполак, якія ўваходзяць у Кансультацыйны міжэтнічны савет пры Упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцяў. На імпрэзе намесніца Упаўнаважанага Алена Радчанка выказала меркаванне: фотаальбом дапамагае зразумець неабходнасць міжнацыянальнага й міжканфесійнага міру і ў нашыя дні.

Намеснік Кіраўніка Адміністрацыі

стаўленне да людзей розных нацыянальнасцяў уласцівыя беларусам ад прыроды.

Сапраўды, наша краіна мае велізарны, шматвекавы досвед жыцця ў згодзе людзей розных веравызнанняў і нацыянальнасцяў. Начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Мінінфармацыі Уладзімір Андрыевіч, які вёў імпрэзу, нагадаў, што ў часы Вялікага Княства Літоўскага на беларускіх землях у паўсядзённым ужытку былі чатыры мовы: руская, беларуская, яўрэйская ды польская. І як чалец журы штогадовага Міжнароднага конкурса “Мастацтва кнігі” краін — удзельніц СНД павіншаваў аўтара фотаальбома з перамогай у намінацыі “Дыялог культур”.

Меркавалася, што фотаальбом упрыгожыць XIII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур

Фотаальбом “Шматнацыянальная Беларусь”

кітайцы, і манголы, і карэйцы. Па яго словах, туркі, немцы, французы прыязджалі сюды ў той час працаваць, а потым, бывала, заставаліся на больш працяглы тэрмін. У другой частцы кнігі Уладзіміру Ліхадзедаву ўдалося паказаць, наколькі розных веравызнанняў былі іншаземцы. У беларускіх мястэчках часта суседзілі праваслаўная царква, каталіцкі касцёл, нямецкая кірха й татарская мячэць. Наша Радзіма была й застаецца краінай шматканфесійнай.

Збіраць і вывучаць паштоўкі Уладзімір Ліхадзедаў пачаў амаль 45 гадоў таму: 10-гадовым хлопчыкам. Спачатку гэта былі выявы яго роднага Полацка, пазней — іншых беларускіх гарадоў. З цягам часу тое захапленне перарасло ў працу, бо, на яго думку, фотаздымкі — найпраўдзівыя сведкі гісторыі, часу, калі ўлічыць, што раней не было фоташопа. “На аснове фотаздымкаў сапраўды можна пісаць і курсавыя, і навуковыя працы, і дысертацыі. Па маіх кнігах сёння ў школах праходзяць заняткі”, — прызнаўся аўтар “Шматнацыянальнай Беларусі”.

Ягоны новы фотаальбом — гэта частка вялікага гістарычна-асветніцкага праекта “У пошуках страчанага”. У 33 кніжках серыі пададзены ўнікальныя фотаздымкі й паштоўкі з адлюстраваннем гістарычных падзей XIX — XX стагоддзяў. Кнігі былі перавыдадзены на 8 мовах, экспанаваліся ў Беларусі ды іншых краінах Еўропы.

Ганна Лагун.
Фота Ганны Занкавіч.

СВЕТАПОГЛЯД

Святы — не адмяняюцца!

Днямі ў сродках масавай інфармацыі пачалі з’яўляцца фотарэпартажы з вясёлымі дзіцячымі тварамі. Вось жа выдаўся год! Раней мы надзявалі маскі хіба што ў навагодне-Калядную пару — а тут цэлы год толькі й гаворым пра іх. Што ж, і так у жыцці бывае: у год 75-годдзя Вялікай Перамогі мы памятаем, якою цаной яна дасталася. Ну а мас-

кі-каранціны, спадзяемся, не сапсуюць ні нам, ні дзецям добрага пераднавагодняга настрою. І акцыя “Нашы дзеці”, якая стартвала ў краіне, у чарговы раз паспрыяе таму, каб стала больш у свеце ўсмішак, радасці, а таксама веры, надзеі, любові.

“Будзьце як дзеці!” — гэта да нас з вамі, сябры, зварт мудры з глыбіні тысячагоддзяў. Не ў сэнсе дзяцінец — у сэнсе ўспрымаць Жыццё як Свята. Ніколі не забывь: ідзем з хірургам па Рэспубліканскім цэнтры дзіцячай хірургіі, дзеткі гуляюць. Смяюцца. Хірург адводзіць аднаго хлопчыка ўбок, гаворыць: “Пакажы, Віцька, дзе ў цябе аперацыя была”. Хлопчык засаромеўся, прыспускае бальнічную піжамку — а там трубочка... Думаю: вось калі б людзям, якім кепска нібыта сёння жывецца,

ладзіць экскурсіі ў такія цэнтры, у дзіцячыя дамы, дзе выходзяць дзеткі-сіроты, ці ў хоспісы, у анкалагічныя цэнтры... Што ж адбыцца павінна, людзі, каб мы ўсе ўрэшце навучыліся цаніць тое, што маем? Каб хоць крышку, на адну дзіцячую цукарачку наблізіліся да вострай мудрасці: “Госпадзі, дай мне спакой прыняць тое, чаго я не магу змяніць. Дай мне мужнасць змяніць тое, што я магу змяніць. І дай мне мудрасці, каб адрозніць адно ад другога”.

Гэты тэкст ілюструюць здымкі вядомага фотакарэспандэнта БелТА Аляксандра Хітрова з святочнай праграмы “Навагодні настрой”: так у Полацку 10 снежня стартвала рэспубліканская дабрачынная акцыя “Нашы дзеці”. На здымках — выхаванцы Полацкага раённага цэнтра дзяцей і моладзі, сацыяльнага прытулку і навучэнцы СШ № 10. У жыцці некаторых з іх было ўсяго столькі, што не дай Бог нам.

І таму — будзем як дзеці. Не будзем забываць, што святы, як і само жыццё, у каранавірусную пару не адмяняюцца!

Іван Ждановіч

Уладзімір Андрыевіч (злева) і Уладзімір Ліхадзедаў на прэзентацыі фотаальбома “Шматнацыянальная Беларусь. Дакрануцца душой, адчуць сэрцам”

рацыі Прэзідэнта Беларусі Андрэй Кунцэвіч у вітальным слове адзначыў: “Сёння на зямлі нашай жывуць прадстаўнікі 156 нацыянальнасцяў і 25 канфесій. Кожная з іх узбагачае нашу культуру, гістарычную спадчыну, фарміруе вобраз Беларусі як краіны, дзе рады кожнаму, хто прыходзіць сюды з добром”. На яго думку, міралюбства, добрасуседства і паважнае

у Гродне — але ж форум быў перанесены з-за пандэміі каранавірусу. У першым раздзеле выдання бачым выявы рэальных людзей розных нацыянальнасцяў, якія жылі на беларускіх тэрыторыях. Сярод тых меншасцяў найбольш рускіх, татараў, літоўцаў. Але аўтар кнігі, збіраючы калекцыю, са здзіўленнем адкрыў для сябе, што на беларускіх землях раней жылі і

АНОНС

У адной плыні з літаратурамі свету

Адрадзіўшы ў 2019-м выпуск альманаха “Далягляды”, выдавецтва “Мастацкая літаратура” перадало творчую эстафету Выдавецкаму дому “Звязда”

Выпуск альманаха перакладной літаратуры ў 2021 годзе пабачыць свет менавіта ў ВД “Звязда”. З просьбай пракаментавач, праанансаваць творчы праект мы звярнуліся да паэта Віктара Шніпа, які й цяпер выступае ўкладальнікам альманаха.

“Спадзяюся, што ў традыцыі будзе доўгае жыццё, і цяпер ініцыятыву прадстаўлення на беларускай мове лепшых здабыткаў перакладчыкай справы падтрымлівае Мінінфармацыі Беларусі, — адзначыў спадар Віктар. — Ужо складваецца змест гадавіка. Па традыцыі ўдзел у фарміраванні

зместа прымуць вядомыя ў Беларусі перакладчыкі Мікола Мятліцкі, Аляксей Емяльянаў-Шыловіч, Леанід Дранько-Майсюк, Андрэй Хадановіч, Таццяна Сівец, Юлія Алейчанка й шмат хто яшчэ. Рыгор Ляшук прапаноўвае апавяданні лацінаамерыканскіх пісьменнікаў, Святлана Быкава — некалькі падборак паэтаў з нацыянальных літаратур Расійскай Федэрацыі. Абавязкова ўключым у новы выпуск вершы паэтаў Узбекістана, Таджыкістана, Казахстана, Туркменістана, Кыргызстана. Так склалася, што ў апошнія гады творы аўтараў з гэтых краін актыўна друкуюцца ў нашай перыёдыцы ў перакладах на беларускую мову. Нягледзячы на тое, што юбілейны год Уладзіміра Караткевіча ўжо замяршаецца, мы пададзім у альманаху некалькі публікацый, якія раскажуць

пра ўшанаванне класіка ў іншых краінах свету”.

Сярод перакладчыкаў альманаха — і беларускія пісьменнікі, якія часова ці стала жывуць у замежжы: Сяргей Панізьнік, Міхась Кенька, Станіслаў Валодзька. Спадзяюцца і ўкладальнік, і кіраўніцтва ВД “Звязда”, што шырока будуць прадстаўлены ў выпуску за 2021 год творы нашых сяброў з бліжніх краін: Літвы, Латвіі, Польшчы, Украіны. Заўжды літаратурныя, перакладчыцкія статускі з нацыянальнымі літаратурамі гэтых краін былі ў Беларусі на высокім мастацкім узроўні. Літаратурная дыпламатыя спрыяла й сувязям у іншых галінах жыцця.

Што ж, будзем чакаць альманах “Далягляды-2021”!

Кастусь Лешніца

ЖЫВЫЯ ТРАДЫЦЫ

Цеплыня Піліпаўскіх вячорах

Даўнюю традыцыю вясковых вячорах паспрабавалі дастасаваць да нашага часу ў Даўгаўпільскім Цэнтры беларускай культуры

Піліпаўскія вячоркі — важная частка як побытавай, так і духоўнай культуры продкаў. Гэта, пішуць фалькларысты й згадваюць старэйшыя людзі, былі дзявочыя вячоркі з розным рукадзеллем, пераважна праннем, вязаннем ды вышиваннем, на якіх дзяўчаты й спявалі ды жаніхоў выглядалі. Пачыналіся вечаровыя пасядзелкі ў праваслаўных ад Піліпаўкі (28 лістапада), доўжыліся ў Піліпаўскі (Калядны) пост да 6 студзеня ўключна. У каталіцкіх асяродках збіраліся вячоркі ў часе Адвэнту, чатыры тыдні перад Калядамі.

З адметнай традыцыяй мы, супрацоўнікі Даўгаўпільскага Цэнтра беларускай культуры, знаёмілі цікаўных 9 снежня 2020 года ў фармаце анлайн. Выконваючы ўсе кавідныя перасцярогі, відэаздымкі зрабілі загадзя. Нагадалі: на Піліпаўскія вячоркі дзяўчаты збіраліся невялікімі групамі па чарзе ў хаце кожнай з сябровак.

Прыходзілі з рукадзеллем, у часе працы спявалі спакойныя песні, накішталі “Цячэ вада на быстрыні”: “Казаў мілы, казаў мілы, што мяне папросіць, як у полі пры таполі/ пшанічаньку скосіць./ Ой, ён косіць, ой, ён косіць,/ ужо й восень мінае./ Ён жаніцца бярэ другу,/ а мяне кідае...”

Асноўным заняткам на вячорках было прадзенне (часам і вячоркі называлі: попрадкі. — Рэд.), кожная з дзяўчын прыно-

сіла калаўрот альбо прасніцу. Пралі пад наглядом старэйшай жанчыны ў хаце, самай дасведчанай: тая ж магла нешта падказаць, нейкім сакрэтам працы навучыць. Пра тое й распавяла нам Галіна Сантоцкая, па-майстэрску спраўляючыся з кудзеляй. Ды ў нашым часе прадзенне ўжо не зусім актуальнае, і мы пашырылі межы традыцыйных вячорах-попрадак, дадалі ў іхні “фармаг” іншыя віды рукадзеля.

Калі ніткі з лёну ці шэрці спрадзеныя, з іх можна ткаць палатно. Раней узімку ў кожнай вясковай хаце ставілі кросны: ткацкі станок. У нас на кроснах умее працаваць Дагня Літвіноўская. Паказвала, як што робіцца. Ну а з ільнянога палатна шмат чаго рабілі: шылі вопратку, пасцельную бялізну, ручнікі, абрусы, фіранкі, якія ўпрыгожвалі вышы-

кай. Кожная дзяўчына ці жанчына ўмела вышываць — так і ўпрыгожвала побыт. Асабліва старанна маці працавалі над па-сагам для дачок, паступова, з узростам і цалкам у іх рукі перадаючы важную працу. Пра тое расказала Марыя Памецька. Да таго ж многія гаспадыні ўмелі вязаць на спіцах — скажам, шарсцяныя шкарпэткі. А іх шмат трэба было: сем’і ж вялікія. З вязальным рамяством знаёміла Жанна Раманоўская. А як ткалі ці выпляталі пояс, які абавязкова ёсць у народным строі, паказвала Ірына Апэйнэнэ: яна ўмее рабіць такія абярэгі на дошчачках.

Гэтыя майстэрствы, перададзеныя нам у спадчыну, ажывалі, ажыўлялі вячоркі пад пералівы акардэона Вячаслава Пятрова: ён віртуозна граў беларускія мелодыі, найгрышы. У часе вячорах раней шмат спявалі — і мы традыцыйно прадоўжылі. Расказвалі, што можна й што нельга рабіць у такую пару. Што, нягледзячы на пост, веселіцца не забаранялася — таму на вячоркі запрашалі музыку, танцавалі, у гульні гулялі. У хату на вячоркі абавязкова зазіралі хлопцы, выглядалі працавітую нявесту. Бо ўжо на Масленіцу пачыналася пара вяселляў.

Напрыканцы вячорах гаспадыня хаты частавала гасцей паснай вячэрай. На сталае абавязкова былі жытні хлеб і адвараная бульба, ды яшчэ квашаная капуста, салёныя гуркі, грыбы, журавінавы морс, іншыя пасныя стравы. Эх, шкада, што ўсім тым вы не зможаце пачаставацца разам з намі! А паглядзець вячоркі — калі ласка: ёсць відэа “Піліпаўскія вячоркі” ў запісе ЦБК на Facebook, на YouTube.

Жанна Раманоўская, кіраўніца Цэнтра беларускай культуры, г. Даўгаўпілс.

Фотаздымкі аўтаркі ды Марыі Памецькі, зробленыя ў часе Піліпаўскіх вячорах у Даўгаўпілсе

ПЕРАЖЫТАЕ І НАПІСАНАЕ

У “Люстэрку лёсу” — Уладзімір Караткевіч

Да юбілею класіка выйшла з друку кніга Вячаслава Рагойшы “Дзесяць саг пра Караткевіча”

Выдавецтва “Мастацкая літаратура” якраз да 90-х угодкаў славянскага пісьменніка падгадала з выдатным падарункам. У прадаўжэнне новай кніжнай серыі “Люстэрка лёсу” пабачыла свет кніга — можна сказаць, своеасаблівае біяграфія сяброўства — доктара філалагічных навук, прафесара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Вячаслава

Рагойшы “Дзесяць саг пра Караткевіча”.

Вядомы літаратуразнаўца, аўтар многіх кніг, прысвечаных гісторыі, тэорыі ды сучаснасці беларускай літаратуры з 1966 года ўваходзіў у кола найблізкіх сяброў класіка. Чаго варты хаця б такі факт: Уладзімір Караткевіч быў сярод самых ганаровых гасцей на “вяселлі веку” — тады пабраліся шлюбам Вячаслаў Рагойша з Таццянай Кабржыцкай. У Ракаве, дзе тры дні гудзела тое вяселле, аўтар неўміручых твораў і пазнаёміў маладажонаў, а таксама ўсіх гасцей са сваёй абранніцай — Валянцінай Браніславаўнай, будучай жонкай.

Уладзімір Караткевіч прысвяціў Вячаславу Рагойшу некалькі вершаў і некалькі малюнкаў. Некаторы час навуковец-літаратуразнаўца ды аўтар “Каласоў пад сярпом тваім” і жылі побач: у суседніх кватэрах мінскага дома па вуліцы Карла Маркса, 36. Мноства сустрэч і ў Мінску, і ў Ракаве, мноства задушэўных размоў, агульныя паездкі падалей ад тлумнага горада — усё тое, дзякуючы расповеду сапраўднага сведкі, удзельніка розных падзей, нераўнадушнага сябра, набывае вялікую каштоўнасць, дапама-

Вячаслаў Рагойша пры сваім доме з памятнай дошкай у Ракаве

гае разгледзець класіка зблізку. І паўстае Уладзімір Сямёнавіч перад намі жывым, не забранзавелым, яркім і вельмі каларытным чалавекам.

У афармленні кнігі выкарыстаны фотаздымкі Вячаслава Рагойшы, Сяргея Панізьніка, Міколы Пашкевіча, Леаніда Акаловіча, якія й самі па сабе — надзвычай красамоўныя дакументальныя крыніцы ў галіне караткевічазнаўства. Дарэчы, знаёмства з фотаілюстрацыямі вымушае нас падумаць пра яшчэ адзін гістарычна-культур-

ны праект, звязаны з адлюстраваннем жыцця й творчасці пісьменніка. Чаму б не выдаць альбом “Уладзімір Караткевіч на фотаздымках”?

Наклад кнігі “Дзесяць саг пра Караткевіча” — 500 асобнікаў. Яна, несумненна, знойдзе свайго чытача.

Максім Веяніс.

Дарэчы. Пра “вяселле веку”, іншыя стасункі з Уладзі-

мірам Караткевічам згадвае ў сваіх “Успамінах аб сустрэчах з Класікам” і Сяргей Панізьнік — у відэасюжэце па спасылцы <https://youtu.be/8-Ga6Ys7r0U> (запіс Веранікі Панізьнік, аздаба Аляксандра Каралькевіча). Сімвалічна, што ўпершыню сустраўся малады паэт з будучым класікам (выпускніком Кіеўскага ўніверсітэта) ды ўкраінскім навукоўцам Рыгорам Піўтараком (вывучыў беларускую мову, абараняў дысертцыю па беларускай тэматыцы, з 2009-га ён — акадэмік НАН Украіны) у 1963 годзе ў купалаўскай Вязынцы пад Мінскам: на свяце Купалле. І ўжо з 1964-га й сам Сяргей Сцяпанавіч спалучыўся з Украінай (стаў студэнтам факультэта журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча). А ў 1967-м пабачыў свет яго першы паэтычны зборнік “Кастры Купалля”.

Жывыя ўспаміны Сяргея Панізьніка пра сустрэчы з класікам — у тым ліку і ў Латвіі, чэхаславацкай Празе — дапаўняюцца ягонымі ўнікальнымі фотаздымкамі, вершамі, аповедам пра цікавы “літаратурны след” Уладзіміра Караткевіча ў В’етнаме.

Жыў-быў адзін ювелір

Адышоў у Вечнасць Пётр Якубук: ювелір, мастак, вялікай душы чалавек.
І адзін з актывістаў беларускай дыяспары ў Крыме: доўгі час узначальваў
Ялцінскае аддзяленне тамтэйшага Беларускага нацыянальна-культурнага таварыства.

І быў альбом

На пачатку года ў нас, беларусаў Крыма, была падстава парадавацца за супляменніка. Пры падтрымцы Дзяржкамтэта па справах міжнацыянальных адносін і дэпартаваных грамадзян РК, за кошт сродкаў бюджэту Рэспублікі Крым выйшаў прыгожы альбом. Выходныя дадзеныя: Якубук П. Г. Музыка камня: альбом. — Симферополь: ГАОУ РК “Медиацентр им. И. Га-спринского”, 2019. — 112 с.: илл.

Выданне — на рускай ды англійскай мовах, з якаснымі здымкамі, рэпрадукцыямі твораў. Адлюстроўвае вынікі 50-гадовай дзейнасці майстра. І адразу бачна, да чаго творца мае інтарэс, якія глыбокія веды й майстэрства ў вытанчаным мастацтве, які тонкі густ у яго ды адчуванне матэрыялаў, з якімі працуе. Калі выйшаў альбом, свет яшчэ не ўзрушваў хвалі пандэміі, спалучаных з імі каранцінаў. І не ведалі мы, што гэта — своеасаблівае лебядзіная песня ювеліра. На такой высокай, шчыльнай-прыгожай ноце, узятая ў элітным мастацтве, адышоў Майстар у Вечнасць. Абарвалася жыццё творцы 15 кастрычніка.

Студэнт у 75 гадоў!

Пётр Якубук — заслужаны мастак Аўтаномнай Рэспублікі Крым (2011). Нарадзіўся 27 верасня 1937 года ў беларускай вёсцы Хмелева. У 1963-м закончыў Мінскае мастацкае вучылішча па спецыяльнасці мастак-афарміцель. (У некаторых публікацыях называў ён месцам нараджэння вёску Дзям’янавічы, не ўказваючы раён. Дзіне Шаўчэнцы казаў пра Хмелева Камянецкага раёна — цяпер аграгарадок у Жабінкаўскім раёне Брэстчыны. Дарэчы, у Хмелёўскім сельсавеце ёсць і Дзяменічы. То можа й карані роду ювеліра адтуль? У тэксце БелТА (снежань 2007), падрыхтаваным карэспандэнтам на падставе гутаркі з земляком у Кіеве (там да 70-годдзя майстра ў Доме мастака ладзілася персанальная выстава) чытаем: “Каля 45 гадоў Пётр Якубук жыўе й працуе ў Крыме, і пры тым ніколі не забывае Беларусь. Па словах мастака-ювеліра, ён заўсёды з цеплынёй згадвае маляўнічыя мясціны Брэстскай вобласці, дзе нарадзіўся, Кобрынскі дзіцячы дом, у якім выхоўваўся, застаўшыся ў гады вайны сіратой, Мінскае мастацкае вучылішча ды сваіх настаўнікаў”. Згаданае вучылішча сёння — Мінскі дзяржаўны мастацкі каледж імя А. К. Глебава. І можа ў сценах яго магчыма было б знайсці выставу майстра: ён жа марыў, каб такое адбылося ў Беларусі. А Дзіна Шаўчэнка, паведамляе, хоча пераслаць туды альбом “Музыка камня” выпускніка

Пётр Якубук у вобразе класічнага мастака ў берэзе. Ялта, 2015 год.

Пятра Якубука. — Рэд.)

“У 2009-м Пётр Якубук закончыў Львоўскую нацыянальную акадэмію мастацтваў па спецыяльнасці “дэкаратыўна-прыкладное мастацтва” — чытаем на вокладцы альбома. І лічба 2009 — не апіска, не памылка! Удакладняю: ён спачатку стаў бакалаўрам, атрымаў спецыяльнасць мастака па метале, педагога. І ў 2013-м (у 75 гадоў!) закончыў там жа, у Львове, магістратуру па спецыяльнасці “дэкаратыўна-прыкладное мастацтва”. Такія “дэталі” збіраю з біяграфічных матэрыялаў, рукою Пятра Рыгоравіча напісаных. І сама памятаю, як жывы, энергічны беларус увесць час ездзіў на сесіі.

Цёплая зямля пры цёплым моры

З 1963 года, маючы спецыяльнасць мастака-афарміцеля, жыў ён у Крыме. Але як там аказаўся? Для мяне зямля напісаў: “Закончыў рамеснае вучылішча № 2 у Вентспілсе, якое рыхтавала суднавых механікаў для рыбалоўнага флоту, але па стане здароўя вярнуўся ў Кобрын. Пачаў працаваць слесарам на рамонтным заводзе, закончыў вечаровую школу рабочай моладзі”. Потым вучыўся ў Мінску, і далей пра Ялту: “Працаваў мастаком-афарміцелем у санаторыі “Россия”, у міжнародным лагеры “Спутник”. Ажаніўся, пераехаў у Алупку, працаваў у экскурсійным бюро”. У запісах знаходжу, што выхоўваўся Пётр пасля вайны ў дзіцячым доме № 2 у Кобрыне. І ў 1949-м за поспехі на абласной

Мастацкай алімпіядзе дзіцячых дамоў быў адзначаны пугёўкай ва Усесаюзны піянерлагер “Артек”. Так і пазнаёміўся з Крымам! Цёплую зямлю пры цёплым моры “прапісвалі” яму потым і ўрачы, і яна паклікала пасталелага, са свабодным дыпломам сіраты-беларуса да сябе.

І зачаравала, і прыгрэла, і не адпусціла...

Светлыя згадкі пра добрых людзей

У беларусаў Крыма ёсць такая традыцыя: пасля імпрэзаў, што праходзяць у розных гара-

дах паўвострава, дзе ёсць супляменнікі, любім пасядзець-пагаварыць пра Беларусь і пра сябе. Дзясяткі разоў з цікавасцю слухаем памятных гісторыі з біяграфій адзін аднаго, навіны з Бацькаўшчыны. І Пётр Рыгоравіч, бывала, згадаў знакавыя моманты біяграфіі, любіў расказаць пра дабрыню й спагадлівасць Валянціны Аляксандраўны Сакаловай — выхавальніцы ў дзіцячым доме, кіраўніцы танцгуртка. І пазней сям’я той сардэчнай жанчыны была яму роднаю: там дарылі яму любоў, пра яго клапаціліся.

Успамінаў з вялікай удзячнасцю і Пятра Чыпышава, настаўніка малявання й чарчэння ў школе ў Кобрыне: гэта ж ён прымеціў здольнасці ў маленькага Пеці ды ў ягонай душы зарадзіў жаданне стаць мастаком.

А яшчэ мы ўсе ўдзячныя, разам з Пятром Рыгоравічам, дырэктару Мінскага мастацкага вучылішча Івану Рыгоравічу Краснеўскаму, які актыўна дапамагаў Пятру Якубуку “замацавацца” ў вучылішчы, бо не набраў юнак належных балаў. Гэта была цэлая гісторыя пра залічэнне вольным слухачом! А ў канцы навучальнага года Пётр стаў “рэальным студэнтам”, перайшоў на другі курс. Шчасце, згадаў, было бязмежным! І надалей дырэктар не выпускаў яго з поля зроку, падтрымліваў, калі трэба.

“У станаўленні мяне як мастака шмат зрабіў выкладчык жывапісу, малюнка й кампазіцыі Акім Міхайлавіч Шаўчэнка” — і такую фразу-ўдзячнасць аднаму з дабрадзеяў мы памятаем. Дзякуючы Пятру Рыгоравічу ведаем, хто дапамагаў яму не згубіцца ў жыцці, разам з ім былі мы ўдзячныя Усявышньому, што ў Беларусі такіх людзей сіраце паслаў.

Ад экскурсавода ў Алупкінскім парку да старшыні ў Ялце

З размоваў яшчэ ведаю: амаль год у свой час Якубук “працаваў над мастацкімі асаблівасцямі Алупкінскага парку”, па якім вадзіў экскурсіі. Яго распрацоўкі былі прынятыя кіраўніцтвам Алупкінскага палаца-музея, Крымскага экскурсбюро. Тым часам спрабаваў зямляк творчыя сілы ў розных жанрах: рабіў першыя ювелірныя вырабы, пісаў алеем ды акварэллю, пастэллю, рысаваў алоўкам. І ўсё ж ювелірная справа прыцягвала найбольш — гэтым шляхам і пайшоў. А творчы стаж ягоны пачаўся ў 1969-м.

У 1972-м Пётр Рыгоравіч прыйшоў у Ялцінскія мастацка-вытворчыя майстэрні, пачаў актыўна выяўляцца як мастак. Там і працаваў па 1 кастрычніка 2004 года. У 1994-м быў абраны старшынёй Ялцінскай арганізацыі Нацыянальнага Саюза мастакоў Украіны, адпрацаваў на той пасадзе два тэрміны. Быў удзельнікам шэрагу выстаў: міжнародных, усесаюзных, рэспубліканскіх. Напісаў мне, што ён — чалец Саюза мастакоў СССР (1990), Саюза мастакоў Украіны, Саюза мастакоў Расіі (2014).

Выстава, прэзентацыя і апошняя сустрэча

Гэтыя нататкі даводзіцца пісаць мне як тужлівы ўспамін пра старэйшага сябра, хоць задумала іх пасля выхаду альбома, які, ведаю, вельмі хацелася мець Пятру Рыгоравічу. А якасныя фотаздымкі ягоных работ зроблены былі яшчэ для каталога ягонай персанальнай выставы ў Кіеве (2007). І артыкулы, што ўвайшлі ў выданне, тады ж пісаліся. Іх і падаў май-

“Белая саната”. Нацюрморт. Папера, акварэль.

Ансамбль “Вясна ў Ялце”. Мельхіёр, белы і каляровы перламутр. Скань, гладзь, зярненне.

Альбом “Музыка камня” ў часе яго прэзентацыі

стар у выдавецтва. І ўсё нібыта складвалася ўдала...

Вельмі радаваліся мы ўсе, калі сёлета ў Сімферопалі, у Крымскім этнаграфічным музеі 3 ліпеня — якраз у гонар Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь! — адкрылася выстава ювелірных вырабаў Пятра Якубука, прайшла прэзентацыя згаданага фотаальбома. Імпрэза ладзілася з удзелам Рэгіянальнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі беларусаў Крыма. Было прадстаўлена звыш сотні арыгінальных работ: жаночыя й мужчынскія ансамблі, наборы завушніц і пярсцёнкаў, кулоны ды іншыя вырабы. Шмат што зроблена з мельхіёру з выкарыстаннем паўкаштоўных камянеў (перламутр, горны хрусталь, апал, тапаз, сердалік, агат, малахіт, карал, бурштын...) у тэхніках скані, філіграні, зярнення.

На святочную імпрэзу з’ехаліся беларусы з усяго Крыма. Мы віншавалі Пятра Рыгорава-ча з выхадам альбома, з Днём Незалежнасці й Днём Вывалення Бацькаўшчыны. А ён жа быў “дзіцем вайны”, можна сказаць, моцна абпаленым яе полымем. Знаёміліся з выставай. Ягонныя працы заўсёды выклікаюць вялікі інтарэс, нейкім дзівосным чынам кранаюць патаемныя струны душы, знаходзяць водгук у сэрцах. Глядзіш — і атрымліваеш эстэтычную асалоду: як прыгожа! Як глыбока, тонка, вобразна! Прычым, лавіла сябе на думцы, цікава мне разважаць, ведаючы толькі некаторыя “перадгісторыі” ягоных твораў: што падштурхоўвала майстра да творчых пошукаў? Як ішло ўвасабленне

ідэі, сам творчы працэс, і якое жыццё накіраванае кожнаму з тых унікальных вырабаў?

Нам з ім тады, у святочны дзень, удалося сам-насам перакінуцца словамі толькі некалькі хвілін, перад ад’ездам: ён кіраваўся ў Ялту, я — у Еўпаторыю. І мы ўгадалі тады, як я прыязджала да яго ў гасці ў Ялту, была ў майстэрні. Сказала, што запамнілася мне туга напятага вярнуўся да яе — мноства розных аб’ектаў. “Кусачыкаў”, — далікатна паправіў мяне майстар, шчасліва ўсміхаючыся. — І ёсць у мяне патаемная мара: музей маіх работ у майстэрні, у якой яны ствараліся. Ты напішы пра гэта можа ў газеце “Голас Радзімы”: хай і беларусы ведаюць, чаго я заўсёды моцна хацеў”.

Мне тады вельмі хацелася яго абняць і расцалаваць. Але я тое не зрабіла, вытрымліваючы бяспечную дыстанцыю: каранавірус... А цяпер ужо ніколі й не зраблю... Гэта была наша апошняя сустрэча.

Парадны партрэт мастака з кошкай

Раней, у 2015 годзе, я зрабіла ў Ялце “парадны” здымкі Пятра Рыгорава-ча: на іх ён у вобразе класічнага мастака ў берэце. Бадзёры, падцягнуты. Калі прыгледзецца, то злева пры ім сядзіць прыгожая кошка: гарманічна, нібы скульптурка! Дарэчы, у Крыме кошка паўсюль шмат, і тут гэта, можна сказаць, свяшчэнная жывёліна.

(У Гурзуфе на пачатку мая 2013-га па вуліцы Чэхава сапраўды з’явілася скульптура... ката з бетона ў натуральную

велічыню. І што цікава: аўтар таго крымскага твора — мастак-кераміст з Мінска Алесі Іларыёнаў. — Рэд.)

Я здымала й працы ювеліра на двох ягоных выставах. Была ў майстэрні, дзе ўразілі тыя самыя каля 20–25 “кусачыкаў” (такія маленькія працоўныя прылады) і шмат усяго іншага, таксама дробнага. Памятаю Пятра Рыгорава-ча як чалавека добрага, сардэчнага, і ў нас з ім сяброўскія стасункі былі, зямляцкія. У творчасці ягонай бачацца мне матывы беларускія, блізкія мне вобразы, пейзажы, адзін з якіх мае яскравую назву: “Возера Нарач”.

Меў майстар вялікае жаданне прыехаць на Бацькаўшчыну з творчай справаздачай землякам, паказаць лепшае са зробленага: што стварыў, чаго дасягнуў. Мяркую, з часам, калі вырашыцца лёс ягонай творчай спадчыны, такое стане магчымым.

Пётр Якубук (злева) з крымскімі беларусамі на Шостым з’ездзе беларусаў свету. Мінск, ліпень 2013 г.

Урок у памяць пра ювеліра

А пакуль мы ў Еўпаторыі ўшаноўваем памяць земляка: падарылі, напрыклад, згаданы фотаальбом у Еўпатарыйскую дзіцячую мастацкую школу імя Ю. Волкава, задумалі розныя імпрэзы, прысвечаныя беларускай культуры. 19 лістапада выкладчыца школы Алена Канстанцінаўна Прынь (сяброўка суполкі “Крым — Беларусь”) правяла адкрыты ўрок па дэкаратыўна-прыкладным мастац-

тве, знаёміла вучняў з творчасцю свайго супляменніка Пятра Якубука, паказвала ў класе альбом “Музыка камня”.

Ён светла марыў пра музей

Шмат хочацца мне раска-заць — і ёсць напісаныя старонкі... — пра светлыя вобразы, якімі напоўнены ювелірныя творы майстра. Пра ціхае святло ягонай душы, што застаецца цёплым водбліскам у ягоных вырабах. Ды можа пра тое іншым разам. Бо, спадзяюся, вырашыцца ўсё ж пытанне з Музеям ювеліра Пятра Якубука ў Ялце. І што кожны з беларусаў, наведваючы Крым, зможа яго наведаць, пабачыць працы супляменніка. Ён пра музей светла марыў, разумеючы: жыццё зямное — не вечнае, і творы мастацтва, нібы дзяцей сваіх, варта неяк уладкаваць у свеце, ды пры тым не рассяць па ім бясследна. (Рыхтуючы нататкі да друку,

Тэатральная сумачка “Незабудка”. Мельхіёр, біруза, перламутр, ракавіна. Гладзь, зярненне, скань.

ропальскім і Крымскім Лукой, у прозвішчы нясе згадку пра родавае памесце ў вёсцы Ясянец. Яна цяпер — у Баранавіцкім раёне Брэстчыны, і родавымі каранямі святы з Беларуссю моцна паяднаны. — Рэд.) Настаяльнік храма, протаіерэй Уладзімір Бадах, які акармляе нашу суполку — таксама беларус, і ўжо размясціў абраз святой Еўфрасінні Полацкай у храме. Ягоная маці Ганна, у дзявоцтве Бельская, з Палесся родам: з вёскі Капцэвічы Петрыкаўскага раёна Гомельшчыны. Айцец Уладзімір адслужыў паніхіду 23 лістапада.

...Няпроста, з урыўкаў, з эмацыйным напружаннем збіраю нататкі. Ды ўвесь час нібыта прысутнасць нябачную адчуваю. Нешта спрабую ўспомніць — і быццам чую голас: “Вось забылася пра “Вясну ў Ялце” напісаць — а я ж табе раскажы і паказвай”. Спадзяюся, напішу яшчэ, Пётр Рыгора-віч... І не хочацца заканчваць тэкст: каб не сыходзіла той прысутнасці адчуванне. Бо стасункі, размовы з ім прыносілі мне заўсёды нейкую неверагодную радасць. Гэта быў светлы, душэўны чалавек. Які ўсім, хто быў навокал, дарыў дабрыню і любоў.

Вечная памяць вам, Пётр Рыгоравіч, і Царства Нябеснае. Мне расказалі, што на Старых гарадскіх могілках Ялты паміж магіламі Максіма Богдановіча і вашай — не больш за 10 метраў. І туды, я веру, ніколі не зарастуць беларускія сцежкі Крыма.

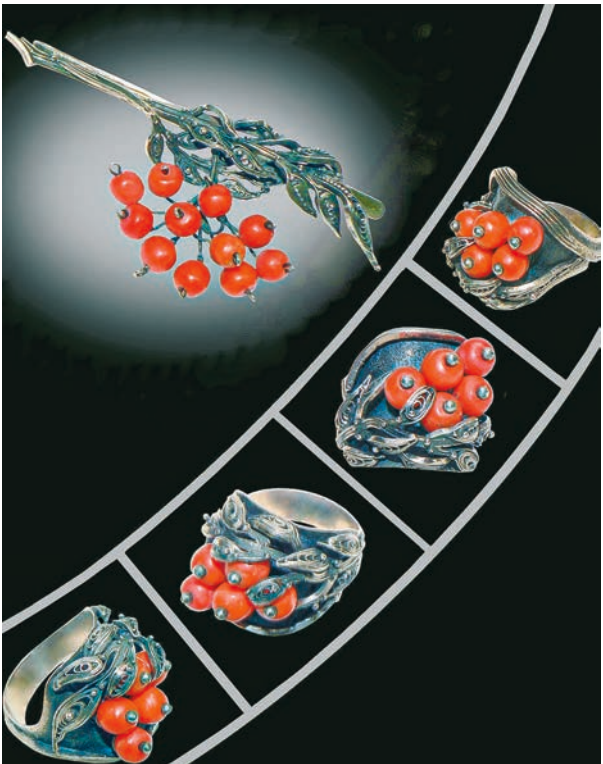
Дзіна Шаўчэнка, г. Еўпаторыя

...Метраў 10 да Максіма Багдановіча

...Каранавірус, каранцін вымусілі мяне развітацца з земляком завочна. Вянок на магілу Пятра Якубука з надпісам на стужцы “Ад “Беларусак Крыма” я адправіла з Еўпаторыі ў дзень яго пахавання ў рэйсавым аўтобусе на Ялту. Да таго ж актывісткі Крымскага рэспубліканскага культурна-асветніцкага таварыства “Беларускі Крым” імя Еўфрасінні Полацкай (я суполку ўзначальваю, нядаўна зарэгістравана, пра тое пазней напішу) замаўлялі паніхіду на Саракавіны па Пятру Якубуку. Прычым у Еўпаторыі, у храме ў імя Свяціцеля Лукі Крымскага. (Мы пісалі ў тэкстах “Крыніца ёсць пры Ясянцы” і “Месца сілы — Ясянец”, што род хірурга Валянціна Войны-Ясянецкага, які ў цяжкія пасляваенныя гады служыў архіепіскапам Сімфе-

Ансамбль “Вадаспад Учан-Су”. Кулон, пярсцёнак. Мельхіёр, горны хрусталь. Гладзь, зярненне, скань.

Мужчынскі ансамбль “Чырвоная рабіна”. Пярсцёнак і закладка для галыштука. Мельхіёр, чырвоны карал. Гладзь, зярненне.

Чаму людзі забіваюць адзін аднаго? Па розных прычынах. Для нацыстаў, як мы ведаем, адной з іх магла быць і прыналежнасць чалавека да пэўнай нацыянальнасці. Халакост яўрэяў у гады Другой сусветнай вайны прызнаны сёння па ўсім свеце. А пра масавыя знішчэнні цыганоў пачалі гаварыць паранальна нядаўна. У тым ліку і ў Беларусі, на тэрыторыі якой на пачатку 1941-га жыло каля 7 тысяч рамалаў. (Дарэчы, самі прадстаўнікі народа не называюць сябе словам “цыганы” (якое, лічыцца, паходзіць ад грэчаскага “αἰγύγιανος” (аіцынгані), перакладаецца як “недачыкальны”). Цыганамі гэтых людзей называюць у нас, у Расіі, некаторых іншых суседніх краінах. А далей па Еўропе ў іх саманазоў “рома” (Roms, Romanies). І ў нас цяпер цыганоў называюць “рама” (па-руску “рома”: з націскам на апошні склад, ці “рамалз” (клікальная форма ад назоўніка). — Рэд.) У вайну ж цыганскае насельніцтва этанакіравана вынішчалася акупантамі: паводле розных ацэнак, у Беларусі загінула каля 70–80% цыганоў. Пра тое й расказвала экспазіцыя “Кто ты, народ рома?”, што працавала ў Беларускім дзяржмузеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

У выставачай зале “Дарогамі вайны” былі ўстаноўлены банеры, на іх размясцілі надрукаваныя ўспаміны цыганоў — тое, што самі перажылі ці чулі пра злачынствы нацыстаў у дачыненні да іх родных на беларускай зямлі. Прыводзім некаторыя з іх. Што да выставы, то яна — перасоўная, і арганізатары маюць намер паказаць яе ў іншых гарадах Беларусі, а таксама ў Германіі.

Галіна з вёскі Норшты

Галіна Александровіч з Мінска (1938 года нараджэння) дзіцем зразумела: яе прыналежнасць да цыганскай нацыянальнасці можа каштаваць ёй жыцця. Бацькоў яе нацысты забілі менавіта па гэтай прычыне. “Я — дзіця вайны, — прызнаецца Галіна Іванаўна. — Мне на той час было 4 гады. Мы жылі ў вёсцы Норшты Ашмянскага раёна. Акуповаўшы вёску, немцы аб’явілі пра выдачу ўсім жыхарам новых пашпартаў. Але, як казалася, у іх быў хітры намер. Такім чынам яны змаглі даведацца, хто якой нацыянальнасці ды хто з нас Рама. У хуткім часе немцы прыехалі ў вёску, сагналі ўсіх рамалаў у хлёр і замкнулі. Пратрымаўшы суткі, вывелі

ў лес і расстралялі 44 рамалы і 1 яўрэя. Стралілі ў грудзі, у плечы, і толькі потым у галаву. Пэўна, для таго, каб бачыць страх на твары людзей. Забілі маіх бацькоў, многіх блізкіх сваякоў, суседзяў. Мяне з сястрой і братам выратавала мясцовая жанчына. Схавала нас, а потым адправіла ў суседнюю вёску. Праз некаторы час маміна сястра знайшла нас і забрала, і мы паехалі ў пасёлак Шчучын Гродзенскай вобласці. Там і жылі да заканчэння вайны, разам з усімі пераносячы ўсе яе нягоды.

У 1990 годзе я знайшла месца расстрэлу ўсіх маіх родных. Па драбніцах збірала гісторыю тых падзей. Пасля вайны мясцовыя ўлады клапаціліся, каб дагледжанай была брацкая магіла, устанавілі на ёй невялічкі помнік. Пазней я сваімі сіламі, з дапамогай сям’і, паставіла яшчэ адзін — большы, пакінуўшы побач і ранейшы. Кожны год у Дзень Перамогі я з сям’ёй прыежджаю на тое журботнае месца. Збіраюцца і мясцовыя жыхары. Да падножжа помніка нясуць і нясуць кветкі... Колькі б разоў я ні расказвала гэту гісторыю, штораз сціскаецца сэрца, працінае душэўны боль і цякуць, і цякуць слёзы... На вайне ўсё страшна, але найстрашней жыць без бацькоў. Шмат лёсаў маіх дарагіх рамалаў зламала праклятая вайна.”

“Ульяна, забяры й маё дзіця”

Павел Гарбуноў з Гомеля (1930 года нараджэння) расказаў, што ўратаваўся ад знішчэння нацыстамі дзюкуючы таму, што ён і яго стрыечныя браты і сёстры аказаліся больш “светлымі”, чым астатнія цыганы. Гісторыю 90-гадовага Паўла Яўменавіча дапамог запісаць яго сын. “Калі пачалася вайна, сям’я майго бацькі пераехала з Гомеля ў Бранскую вобласць: як тады здавалася, далей ад вай-

ны, — чытаем запіс. — У вёсцы Кажаны Новазыбкаўскага раёна жылі нашы сваякі ды шмат сям’яў рамалаў. Ва ўсіх былі свае дамы, гаспадарка, ворныя землі. У бацькі была вялікая сям’я: яго бацькі, пяць братоў і дзве сястры, цёткі й дзядзькі. Сталі жыць там. І вось неяк ранней вясной 1942 года, напярэдадні Вялікадня, фашысты сабралі чалавек 70 рамалаў і пешшу пагналі ў горад Клінцы, дзе была нямецкая камендатура. Ішлі некалькі дзён. Прывялі рамалаў на ўскраіну горада, дзе была

ўменню прыгожа спяваць. І яго сям’я дасюль па святах спявае песню, якая дапамагла іх сваяку выжыць. “У 1942 годзе майго бацьку й дзеда забралі ў армію прама з табара, яны прайшлі ўсю вайну. А мой дзядзька заставаўся ў табары, — расказаў Віктар Уладзіміравіч. — Качавалі тады ў раёне Касцюковічаў, па Гомельшчыне. Хаваліся па лясках і вёсках. Удавалася ў вёсках агароды араць, дапамагаць па гаспадарцы: работы заўсёды хапала. Так і зараблялі на пражытак. Жанчыны плялі кошы-

акупацыі Беларусі (1941–1944). Пададзены архіўныя фотаздымкі, апавядаецца пра цяперашняе жыццё рамалаў па свеце. Месцы расстрэлаў мірнага насельніцтва зафіксаваныя на фотаздымках, якія прадаставілі Нацыянальны архіў, Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Беларуска-цыганская дыяспара. Месцы нацысцкіх лагераў смерці й масавага знішчэння насельніцтва былі пазначаны на спецыяльнай карце Беларусі.

Расстрэльвалі ўвесь табар

Для таго, каб зладзіць выставу й такім чынам зберагчы памяць пра ахвяры нацыстаў, спатрэбілася цэлае даследаванне. Яго праводзілі нямецкі адукацыйны цэнтр “За мір” (г. Берлін, Германія), грамадскае аб’яднанне “Беларуская цыганская дыяспара”, Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур і Гістарычная майстэрня імя Леаніда Левіна ў 2019–2020 гадах. Прадстаўнікі гэтых арганізацый збіраліся разам, штодзень на працягу месяца ездзілі па вёсках і гарадах краіны, каб сустрэцца з цыганамі, пачуць ад іх гісторыі трагедый, якія яны ведаюць. Усяго ўдалося ўзяць звыш 50 інтэрв’ю. На першых з іх быў намеснік старшыні Беларускай цыганскай дыяспары Артур Гоманаў: цыганы, калі на парозе дома бачылі такога ж як яны рамала, то больш давяралі гасцям з Германіі, становіліся гаваркімі.

“Мы, можна сказаць, заскочылі ў апошні вагон цягніка, які адыходзіць, — гаворыць Артур Іванавіч. — Рамалы, якія могуць сведчыць, ужо ў пажылым узросце, ды і мала іх засталося. Забываюць назвы вёсак і гарадоў, дзе адбываліся ваенныя злачынствы. Усё ж мы паспелі ўзяць інтэрв’ю, стварыць карціну генацыду цыган у Беларусі. Гэта была цяжкая праца! Вельмі было балюча слухаць пра ўсе здзекі ў дачыненні да рамалаў ў гады вайны. Адна “ромка” мне расказвала, што адну яе сястрычку немец скінуў у калодзеж, а другую забіў, моцна стукнуўшы аб вугал дома. Рамалаў нацысты нішчылі цэлымі табарамі: калі ім на дарозе сустракаўся табар, яго расстрэльвалі, трупы скідвалі ў канаву, а коней ды ўласныя рэчы рамалаў забіралі з сабой. Шкада, што мы не можам устанавіць дакладную колькасць забітых і расстраляных рамалаў: яны ж тады качавалі, пераходзілі з месца на месца й не мелі ніякіх дакументаў. Дакладна вядома толькі тое, што больш за палову з іх былі зверскі за-

Дарэчы. Паводле дадзеных перапісу насельніцтва 2009 года, на тэрыторыі Беларусі налічвалася 7 тысяч рамалаў, найбольш іх жыве ў Гомельскай, Магілёўскай і Мінскай абласцях. Паводле звестак актывістаў Беларускай цыганскай дыяспары, на пачатку 2000 гадоў у Беларусі жыло каля 60 тысяч іх супляменнікаў. Такую розніцу ў колькасці яны тлумачаць міграцыяй цыган у іншыя краіны ў пошуках лепшага заробку.

Цыганскі боль на Беларусі

У Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ўпершыню дэманстравалася экспазіцыя “Кто ты, народ рома?”. Яе экспанаты прыадкрываюць жорсткую праўду пра цыганоў як ахвяраў злачынстваў нацыстаў на Беларусі.

Выстава “Кто ты, народ рома?” у Мінску

ўжо выкапана шырокая, глыбокая яма. Вакол стаялі фашысты й паліцаі. Калі пачалі падпіхваць рамалаў да ямы, падняўся страшны крык і плач. Людзі зразумелі: гэта яма для іх. Родная цётка майго бацькі, Ульяна Арцёмаўна Іванова, была падобная на рускую: светлыя вочы, валасы і скура. І раптам перад самай ямай ёй сказалі, што яна можа забіраць сваіх дзяцей ды ісці. Немцы вырашылі: патрапіла памылкова. А з ёй былі чацвёрта дзяцей і таксама ўсе светленькія. Яе сястра Марыя, маці майго бацькі, сказала: “Ульяна, забяры й маё дзіця, ён таксама светлы”. І цётка забрала Паўліка, майго бацьку. Вось так яны засталіся жывыя, а ўсіх астатніх расстралялі. Гаварылі, што ў яму кідалі нават жывых. Потым цётка Ульяна яшчэ надзелю хадзіла да ямы, спрабуючы рукамі адкапаць сваіх родных. Пазней яна з дзецьмі хадзіла па вёсках. Так і дайшла да роднага Гомеля, дзе й засталася жыць, гадаваць сваіх дзяцей і пляменніка, майго бацьку. Я неаднаразова ездзіў на месца гібелі сваякоў ды іншых рамалаў. Там сёння стаіць абеліск. Многія мясцовыя жыхары былі сведкамі той страшнай трагедыі”.

Песня жыццё ўратавала

Віктар Мурачкоўскі з Нясвіжа (1963 года нараджэння) распавёў пра роднага дзядзьку-цыгана, які выратаваўся дзюкуючы

кі й мянялі іх на бульбу й сена, гадалі. У вёску спачатку ішлі ромкі: спадзяваліся, што жанчын забіваць не будуць. А табар у лесе чакаў. Але бывала, што ромкі не вярталіся, іх расстрэльвалі, і табар адыходзіў. У лясках хаваліся бліжэй да балота, таму што немцы там баяліся хадзіць. Бывала, заходзілі ў само балота, каб перакацаць, калі немцы былі побач. Рамалаў расстрэльвалі ўсюды, нават на палявых дарогах. Фашыстам было ўсё роўна, мужчыны гэта ці жанчыны. Аднойчы ў той табар немцы знайшлі, прывялі ўсіх у нейкую вёску паблізу Касцюковічаў. Паставілі да сцяны хлява 6 сям’яў: каля 35 чалавек. Аўтаматчыкі паднялі ствалы. І раптам мой дзядзька ў афіцэра запытаў: “Ці можна мне спець песню?” Афіцэр дазволіў. Дзядзька быў маленькага росту, ён устаў на пянкі і заспяваў. Немцу так спадабалася, што ён вырашыў адпусціць спевака. Дзядзька пачаў прасіць і за сваю сям’ю. Урэшце забраў жонку, сына — і ў лес. Так і выратаваўся! Астатнія былі расстраляныя. Пасля дзядзька патрапіў у Бабруйск, там і застаўся жыць. Уся наша сям’я па святах дасюль спявае гэтую песню”.

♦ ♦ ♦

У экспазіцыю “Кто ты, народ рома?” увайшлі інфабанеры пра гісторыю цыганоў, іх жыццё да 1941 года, генацыд у часе

Выставачныя банеры

мучаны й расстраляны. Многія цяпер ведаюць пра генацыд яўрэяў, але ж і пра масавыя забойствы, татальнае вынішчэнне нацыстамі Рамалаў не варта забываць. Нейкую адну нацыянальнасць тут вылучаць няварта: фашысты нішчылі і яўрэяў, і беларусаў, і ўкраінцаў, і рускіх, і людзей іншых нацыянальнасцяў. Але мы ўсё ж такі хочам давесці да свядомасці грамадства, што рамалы моцна пацярпелі ў часе Вялікай Айчыннай вайны. У іх бок генацыд быў мэтанакіраваны, пра што ніхто не гаворыць. Нельга забывацца й на тое, што рамалы змагаліся на фронце, сярод іх былі кіраўнікі партызанскага руху, лётчыкі, Героі Савецкага Саюза... Мае супляменнікі ваявалі й пакутавалі разам з іншымі”.

Суполцы “Беларуская цыганская дыяспара” ўжо 23 гады. За гэты час яе актывісты паспелі дамагчыся некаторых фінансавых выплат рамалам як ахвярам нацысцкіх рэпрэсій. У тым ім дапамог Беларускі рэспубліканскі фонд “Паразуменне й прымірэнне” (дзейнічаў да 2014 года). Была задума ўстанавіць адпаведны помнік рамалам як ахвярам нацыстаў. Леанід Левін, вядомы скульптар, які стварыў мемарыял “Яма” ды іншыя помнікі загінулым яўрэям, працаваў над праектам, але памёр, і справа спынілася.

Праігнараваны генацыд?

Праблему замоўчвання генацыду рамалаў на тэрыторыях, акупаваных Германіяй у Другую сусветную вайну, цяпер уздымае нямецкі адукацыйны цэнтр “За мір”, ён жа дапамог стварыць і згаданую выставу. Генацыд цыганоў супрацоўнікі цэнтра называюць праігнараваным. Паводле іх меркаванняў, дагэтуль у многіх краінах практычна не праводзіцца гістарычных даследаванняў, а памятныя месцы ахвярам фашызму звычайна не даюць тлумачэнняў адносна таго, што адбывалася менавіта з рамаламі. Цэнтр спрабуе звярнуць увагу грамадскасці на такую праблему. А яна заслугоўвае ўвагі: у часе вайны было знішчана каля паўмільёна цыганоў. Толькі ў Асвенцыме загінула, паводле розных дадзеных, ад 200 да 500 тысяч рамалаў.

Цэнтр “За мір” шмат робіць, каб зберагчы памяць пра ахвяры нацысцкіх злачынстваў ва Усходняй Еўропе, дзе акупанты сістэматычна забівалі як качавых цыганоў, так і аседлых. У тым генацыдзе прыняла ўдзел і Румынія — былы саюзнік Германіі. Апошнія праекты цэнтра прысвечаны генацыду румынскіх, малдаўскіх, украінскіх, беларускіх рамалаў у гады Другой сусветнай вайны. Супрацоўнікі цэнтра “За мір” наведальні ў Румынію, на Украіну і ў Беларусь, узялі інтэрв’ю ў цыганоў, якія дзецьмі былі сведкамі забойства бацькоў і родных. Праект па Румыніі (“Прыднястроўе”) цэнтр завяршыў у 2017 годзе, па акупаванай немцамі частцы Украіны — у 2019/2020 гадах. Праект па Беларусі распачалі ў маі 2019-га.

Ганна Лагун

Міхаіл Касцевіч пабачыў свет 14 лістапада 1905 года ў вёсцы Баброўня: цяпер яна ў Гродзенскім раёне. Бацька, Восіп Мацвеевіч, быў лесніком. З тае ж вёскі родам і дзядзька паэта, Макар Мацвеевіч Касцевіч (1891 — пасля 1939-га), пад псеўданімам Макар Краўцоў вядомы як аўтар гімна “Мы выйдзем шчыльнымі радамі”. У часе Першай сусветнай вайны сям’я Касцевічаў падалася ў бежанцы, жылі на Тамбоўшчыне, у горадзе Казлове (з 1932 года Мічурынск). За час бежанства Міхаіл паспеў закончыць сярэдняю школу, а Баброўня перажыла розныя ўлады. Касцевічы пакідалі яе як падданых апошняга расійскага імператара. Калі ж вярнуліся дадому ў 1922-м, то ўжо год як была гэта Польская Рэспубліка.

Будучы нацыянальна свядомым беларусам, юнак рэзка адмоўна ўспрымаў антыбеларускую палітыку польскіх уладаў, ды і сацыяльна-эканамічная, пэўна ж, была не па ім. І пачаў змагацца супраць такой палітыкі — словам, як паэт, і як сябар Таварыства беларускай школы, Беларускай сялянска-работніцкай грамады. Гродзенскі гісторык, краязнавец Віктар Саюцін пісаў: “Ён адчуў на сабе ўвесь цяжар панскае “ апека”. Ён добра памятае турмы, шматлікія ператрусы, арышты, на якія паны не скупіліся. Пасля кожнага ператрусу жандары стараліся ўсяляк зняважыць уразлівага паэта: “Тэй ты, Максім Горкі, пакідай пісаць свае вершы, ідзі лепш вазіць гной!” — здэкаваліся з яго. Жандарам не па нутры было, што беларускі “хлоп” адважваецца пісаць вершы, якія, дарэчы сказаць, з-за адсутнасці друкаванае трыбуны для беларускага слова больш разыходзіліся ў рукапісах”.

Калі ўважліва пагартать віленскія выданні 1926–39 гадоў, то можна-такі знайсці вершы ўраджэнца Баброўні. Паступова набралася вершаў на некалькі зборнікаў, і, нягледзячы на перашкоды з боку польскіх улад, Міхась Васілёк паспеў за той час падрыхтаваць да друку тры. Першы — “Шум баравы”, выйшаў у Вільні ў 1929-м, але быў канфіскаваны паліцыяй. Канфіскацыя дэфензівай і поўнае знішчэнне чакалі рукапіс другога зборніка: у 1934-м. Нарэшце, зборнік “З сялянскіх ніў” (1937, Вільня) аказаўся адзіным, які дайшоў з тых часоў да чытача.

На час нападу гітлераўскай Германіі ды яе саюзнікаў на Польскую Рэспубліку (1939) паэту было 33 гады, яго мабілізавалі ў польскае войска. Ён апынуўся на перадавой, змагаўся з агрэсарамі, трапіў у палон, з якога ўрэшце збег у жніўні 1941-га. У родных мясцінах Міхаіл Касцевіч узяў на сябе кіраўніцтва Свідзельскім падпольным антыфашысцкім камітэтам, які адзначыўся шэрагам слаўных спраў. Ягоны кіраўнік нярэдка друкаваўся ў партызанскіх газетах пад псеўданімам Язэп Гром.

Пасля вызвалення Беларусі Міхась Васілёк пачаў працаваць у свідзельскай райгазеце “Чырвоны сцяг”, праз два гады яго запрасілі на працу ў “Гродзенскую праўду”.

ТАЛЕНТЫ

Баброўня памятае Васілька

Выдатны беларускі паэт Міхаіл Касцевіч, сябар Янкі Брыля, увайшоў у літаратуры пад псеўданімам Язэп Гром ды Міхась Васілёк

Там і працаваў да смерці, якая наступіла 3 верасня 1960 года. Побач з ім у розныя гады працавалі пісьменнікі Васіль Быкаў, Аляксей Карпюк, якія заўсёды вельмі цёпла ўспаміналі пра Міхася Васілька.

Працуючы ў газетах, ён прадаўжаў паэтычную творчасць. Многія вершы пасляваенных гадоў сюжэтнымі лініямі спалучаны з вайной. Скажам, вось гэты: “Я помню цяжкі час, як сонечны палетак,/ Як нівы родныя гразёю заплылі./ Як на вачах у матак катавалі дзетак,/ Каб потым закапаць жыццём іх у зямлі./ Не выкрасліць радкоў з гісторыі нікому,/ Упісаных крывёю змучаных ахвяр...”. Гэта верш “Занёс прывет”, ён — пра трагічную падзею ў Сухініцкім лесе, ад якога рукой падаць да Свідзелі. Там гітлераўцы расстралялі народных месціўцаў, якіх добра ведаў Міхась Васілёк.

Краязнаўчы музей у Свідзелі. Да 80-годдзя паэта скульптуру Міхася Васілька зрабіў гродзенскі майстар Алесь Ліпень.

З часам тэматыка творчасці паэта значна пашырылася. Пры жыцці пабачылі свет ягоныя зборнікі: “Выбраныя вершы” (1950), “Выбраныя творы” (1955), паэзій — “Зоры над Нёманам” (1963) і “Вершы” (1973). Аўтар бачыцца мне ў верхах як філосаф, псіхолаг, гуманіст, патрыёт, які прыносіць свае

непаўторныя вобразы ў энцыклапедыю беларускіх народных характараў. Адметная й мова твораў, у якіх “алітаратурваюцца” многія побытавыя словы й выразы: ці то прыдуманых аўтарам, ці то падслуханых ў родных мясцінах. Сябар паэта, вядомы харавы дырыжор, фалькларыст, грамадскі й музычны дзеяч Рыгор Шырма пісаў: “Па сваёй шчырай песеннасці, па сваёй любові да Радзімы й працоўнага народа, па свежасці паэтычных вобразаў Міхась Васілёк, несумненна, адносіцца да таленавітых паэтаў. Яго музыка развівалася ў Заходняй Беларусі ды прайшла цяжкімі шляхамі разам з народам. Яна ведае этапныя дарогі, па якіх польскі пан дубінаў гнаў беларускі народ і яго творчасць, імкнучыся пахаваць за астражымі кратамі і вызваленчыя ідэі, і мову народа, і ўсю яго культуру”. Сябрамі паэта былі таксама Валянцін Таўлай, Максім Танк, Янка Брыль.

Цяпер адна з вуліц Гродна мае імя Міхася Васілька: па ёй стаяў дом, у якім жыла сям’я майстра слова. Мноства імпрэзаў, прысвечаных памяці паэта, праходзіла ў 2-й гродзенскай школе. У іх неаднойчы ўдзельнічалі жонка паэта, Марыя Іванаўна, і сын Яраслаў: ён вучыўся ў той школе з першага класа да выпускнога. Калі бацька пайшоў з жыцця, яму было 10 гадоў.

Імем Міхася Васілька названа вуліца ў Свідзелі. Матэрыялы пра жыццё й творчасць паэта прадстаўлены ў краязнаўчым музеі Свідзельскага сельскагаспадарчага прафесійнага ліцэя (гл. фотаздымак). Памяць пра слаўнага родзіча зберагае й жыхарка Свідзелі Ала Раманенкава — праўнучка Макара Краўцова. Невялікія экспазіцыі ў гонар Міхася Васілька ёсць у музеі Васіля Быкава ў Гродне, у музеі “Гродзенскай праўды”. Педагог, краязнаўца, журналіст Андрэй Юшкевіч зняў фільм пра жыццё й творчасць Міхася Васілька.

Міхаіл Стралец,
доктар гістарычных навук

Ад рэдакцыі. Дзякуючы наводцы аўтара стэлефанаваліся з Аленай Салей, захавальніцай згаданага ў тэксце краязнаўчага музея ў Свідзелі. Алена Міхайлаўна падказала: у 2012-м у Баброўні дзякуючы намаганням энтузіястаў адкрыты Памятны камень. Надпіс там на мемарыяльнай дошцы: “У вёсцы Баброўня нарадзіліся славутыя сыны беларускай зямлі, дзеячы беларускага нацыянальна-вызваленчага руху: паэты Міхась Васілёк (Міхаіл Восіпавіч Касцевіч) 14.11.1905–03.09.1960 і Макар Краўцоў (Макар Мацвеевіч Касцевіч) 18.08.1891–1939”.

Што да музея, то ў ім сярод экспанатаў ёсць 4 зборнікі паэта, прычым адзін — з праўкамі рукою паэта. Такі рарытэт перадала ў музей свідзельчанка Валянціна Петушок. Ёсць матэрыялы, лісты, што сведчаць пра сяброўства Міхася Васілька з Максімам Танкам, Янкам Брылём: іх перадалі жонка й дачка паэта. З Янкам Брылём, то яны разам былі ў нямецкім палоне як жаўнеры Войска польскага. І менавіта Міхаіл Касцевіч паслужыў правабразам Сяргея Крушыны з аўтабіяграфічнага рамана Янкі Брыля “Птушкі і гнёзды. Кніга адной маладосці” (пабачыў свет на пачатку 1960-х). Як патлумачыла Алена Міхайлаўна, Янка Брыль не раз бываў у Свідзелі, і вобраз мужа пачынаўся з твора “Memento mori” пісаў на аснове мясцовых трагічных падзей у вёсцы Пузавічы — цяпер Партызанская: “Правобразам галоўнага героя паслужыў наш зямляк, выдатны пачнік, свідзельчан Даніла Скварнюк. Яму зондэрфюрэр загадаў — і прышлось рабіць печкі. Яны ўдаліся, добра грэлі. За тое фашыст быў гатовы падараваць жыццё майстру, калі ўбачыў яго сярод тых, каго намерваліся расстраляць карнікі. Ямы былі ўжо выкапаныя, і групамі падводзілі да іх людзей. Там было расстралана 650 чалавек. І Даніла Скварнюк не прыняў фашысцкі “падарунак” — быў там жа расстраляны разам з усімі. На месцы трагедыі цяпер устаноўлены помнікі”.

Адзначалі ў музеі сёлета 115-я ўгодкі Міхася Васілька: прайшла паэтычная імпрэза “Я ўсяго васілёк”. Са студэнтамі сустраўся праўнучка паэта Іна Валер’еўна Шлык. “Чыталі вершы, знаёмлілі з біяграфіяй, літаратурнай дзейнасцю, — расказала Алена Салей. — Раней у нас бывалі абодва сыны паэта: Леанід і Яраслаў. Першы ў зэльвенскай райгазеце працаваў, а Яраслаў Міхайлавіч — на станцыі тэхабслугоўвання ў Гродне”.

ЖЫЦЦЁВЫЯ ГІСТОРЫ

Добрая цешча з Палесся

У гэтай гісторыі, пачутай у адным з палескіх гарадоў, як у люстэрку высвечваюцца некаторыя асаблівасці каларытных беларускіх характараў

Бываючы ў глыбінцы, чаго толькі не пачуеш! Праўда, каб выпсела сапраўды даверлівая размова, не варта ездзіць туды наскокам, бягом. На хату й курачка ж яечка не знясе: прысесці ёй трэба. Ну а паляшук, каб разгаварыцца, спачатку да чалавека прыглядаецца: што ты за птушка? Вось у асяродку блізкіх мне й дарагіх людзей пачуў я павучальны аповед пра добрую цешчу, асобу цалкам рэальную. Якой, на шчасце, у маладосці добры хлопец сустрэўся на жыццёвай дарозе. Дык тыя двое, жывучы ладком, у каханні нарадзілі трох дачок-прыгажунь. Якім, Кажуць, яшчэ ў школе хлопцы праходу не давалі: бо працавітыя, разумныя, паслухмяныя, даўтакосяя дзяўчаты раслі ды ўсё прыгажэлі.

І сапраўдных жаніхоў чакаць доўга не прыйшлося, як пара настала. Прыгажуні амаль адна за другой вянчаліся з юнакамі статнымі, прывабнымі. Тры вяселлі па чарзе й згулялі, усё як у прстойных сем'ях заведзена: спачатку старэйшую замуж выдалі, потым — сярэдняю. За грашавітых ды працавітых, як там Кажуць. А малодшая дык трохі вагалася, калі адзін музыка падступіўся да яе з сур'ёзнымі намерамі. Бо ці ж дасць прыбытку ў хату тая музыка? Тут ёсць над чым паразважаць і ў сталым веку — не тое што ў дзявоцым. Ды ўрэшце пагадзілася-змірылася малодшая дачка цёткі Анюты “жыць з музыкай”. Так і выпала кожнай доля — як Бог даў. І з'явіліся ў цешчы тры зяці. Малодшага землякі, Кажуць, спачатку з пабляжлівымі ўсмешкамі ўспрымалі: маўляў, што гэта за зяць, калі няма з яго чаго ўзяць?

А ўсе тры зяці з маладымі жонкамі,

так сталася, пачалі жыць на першым часе “ў прымах”: у вялікай хаце, з цешчаю ды цесцем поруч. А што: яна разумная,

На Палессі такія слаўныя цешчы, што й не трэба лепшых!

а ён гаспадарлівы. І месца ўсім хапала, і спрэчак у хаце не было. Ды ўсё ж Анюта, як тое часам бывае, задумала глыбей зазірнуць у душы зяцёў. Магчыма, каб, разгледзеўшы характары, мудрэй выбудоўваць надалей жыццёвую стратэгію, ды загадзя саломкі падсцілаць там, дзе можна незнарок і ўпасці.

Першае выпрабаванне трымаў старэйшы зяць, які з ранку да поцемкаў працаваў на будоўлі. Неяк падыходзіць ён стомлены да парога хаты і марыць, пэўна ж, крышку адпачыць. Ды толькі ён за клямку дзвярэй, а яны самі адчыняюцца, на парозе — любімая цешча з пустым вядром. Ласкава да яго: “Зяцёчак дарагі, прынясі вады!” Хоць калодзеж і зусім блізка... Што ж, сабраў сілы зяць ды пайшоў ваду браць. Кажуць, што чуць ля ганка й не зваліўся з поўным вядром: ці то ад цешчынай нечаканкі, ці то й сапраўды сілы пакідалі. Цешча ваду

ўзяла ды з жартам-усмешкай падзякавала. І на другі дзень тая ж просьба паўтарылася. І на трэці сустракае зяця з пустым вядром на парозе. Дык той вядро ўхапіў — і як дасць нагою па ім! Так адфутболіў, што паляцела далёка й пагнулася. Аніхто прытым ні слова не сказаў — але ж адзін аднаго, відаць, добра зразумелі.

Прышла чарга “трымаць іспыт” на цярплівасць і сярэдняму зяцю. Ён толькі да дзвярэй — цешча да яго з вядром і просьбай. Той спакойна вады прынёс, яшчэ й “калі ласка” цешчы сказаў. Тая здзівілася — і... спыніла далейшае выпрабаванне. Відаць, старэйшы зяць вельмі красамоўна даў ёй зразумець, чым такія “гульні” могуць закончыцца. І, скажу я вам з вышыні маіх амаль 80-ці: гэта ж вялікае шчасце — мець такую мудрую цешчу, якая вельмі хутка — і без слоў! — зяця разумее.

Але ж і ў душу малодшага зяця хочацца цешчы зазірнуць! Вось ідзе ён — вясёлы ды шчаслівы, можна сказаць, з музыкай у душы: бо ён жа музыка ў мясцовым Палацы культуры. Адыграў канцэрт — хоць і нялёгка ён быў, але ўдалы. Толькі адчыніў хвортку ў двор — цешча ўподбежкі да яго з вядром: “Ой, мой шаноўны зяцёк, вадзічкі, калі ласка, прынясі!”. Той прынёс ды задумаўся: чаго б гэта раптам? І хутка зразумеў, што цешча, відаць,

характар ягоны выведвае. Таму й вырасыў зрабіць “ход у адказ”. Купіў неабходнае начинне і, пакуль не было гаспадыні дома, зманціраваў помпу з шлангамі, рэзервуарам. Сама ідзе вада ў хату — толькі кранік пакруці. Ды нікому нічога пра свой “вадаправод” не сказаў.

Зноў зяць малодшы на парог — і тут як тут цешча з вядром. Ён усміхнуўся, паставіў вядро й каза цвёрда: “Не, не пайду...” Вытрымаў паўзу невялічкую, хітравата ўсміхаючыся. Цешча ў разгубленасці й рот адкрыць не паспела, як зяць падвёў як да краніка: “Даражэнькая, вось толькі кры-ышачку кранік паварочваем сюды — і бяры колькі хоч вады!”. Анюта глянула зяцю ў вочы здзіўлена, крутанула той кранік — і вада ў вядро пабегла. Рассмяялася: ну, каза, хоць ты й самы малады, але ж які разумны!

Вось як выведваюць патаемныя рысы характару ў сваіх зяцёў добрыя палескія цешчы! Каб жыць надалей усяму роду ў ладзе ды згодзе, іншых паважаць ды сябе ў крыўду не даваць. Аніхто пра цётку Анюту, яе вялікі ўжо род у гарадку кепскага слова не скажа. Усе ўжо яе зяці з дачкамі маюць уласныя хаты, самі сталі добрымі гаспадарамі. Але па-ранейшаму з ахвотай збіраюцца ў святы, а то і ў будні дні, у хаце дарагой, разумнай, ветлівай маці, цешчы, сябра, дарадцы. А яна, хоць і радая заўжды ўнукам, ды, я чуў, ім таксама прыдумвае ўсялякія хітрыя выпрабаванні. Пэўна, стратэгія ў мудрай паляшучкі такая: лепш разведаць, ведаць і хадзіць-не блудзіць, чым у поцемках сабе потым нос разбіць.

Мікола Котаў, фалькларыст

КАРЫСНЫ ДОСВЕД

Песні, што злучаюць сэрцы

У Даўгаўпілсе, у камернай зале Дома Адзінства прайшоў II Фестываль беларускай аўтарскай песні

Мы расказвалі чытачам “Голасу Радзімы”, што лешташні фэст паяднаў 12 бардаў, аўтараў і выканаўцаў з Латвіі, Літвы й Беларусі. А задуманы ён для пашырэння сучаснай аўтарскай песні. Меркавалася: штогод будзе збіраць фэст гасцей ў Даўгаўпілсе. І хоць пандэмія закрыла межы, ды не перашкодзіла пабудаваць нам песенны бардаўскі мост “Даўгаўпілс — Вентспілс”. Пра тое як аўтар ідэі, праекта казала я, вітаючы ўдзельнікаў і гасцей. Ладзяць жа фэст Беларускае культурна-асветніцкае таварыства “Уздым” у супрацы з Цэнтрам беларускай культуры Даўгаўпілса ды падтрымкаю гарадской думы.

Традыцыі — гэта перадача з пакалення ў пакаленне духоўных каштоўнасцяў: менавіта на іх грунтуецца культурнае жыццё. Робіцца традыцыяй, гучыць першай на фэсце песня “Беларусь” — вядомы хіт мінскага барда Арона Крупа, ураджэнца Даўгаўпілса. Яго называюць класікам турыстычнай бардаўскай песні. Арон загінуў у 1971-м у часе паходу ў Саяны: праз два месяцы пасля таго, як была напісана гэтая песня. Магнітафонны запіс захаваў голас аўтара, які з любоўю співае пра Беларусь.

Традыцыі нараджаюцца ў сустрэчным руху, і фэст наш зноў віталі беларускія дыпламаты. На гэты раз Генеральны консул Беларусі ў Даўгаўпілсе Ілья Лапуць пажадаў культурнаму форуму поспехаў ды адзначыў: бардаўская песня — гэта песня інтэлектуальная, інтэлігентная,

песня з сэнсам. А гонар адкрыць канцэрт мела Кацярына Варкалава з Вентспілса, былая мінчанка: спявала пад гітару дзве свае песні на беларускай мове ды адну на рускай. Дарэчы, па ўмовах фэсту кожны ўдзельнік выконвае песні на свой выбар на любой мове, ды адну — абавязкова на беларускай. Віталі Міхайлоўскі выбраў “Калыханку для душы” (словы Л. Дранько-Майсюка, музыка З. Вайцюшкевіча), Андрэй Парневіч — “Рабіны” (Станіслаў Валодзька, Дзмітрый Пятроў), Таццяна Саксаганская (верш Максіма Багдановіча “За дахамі месца памеркла нябёс пазалота”), Аляксандр Мірвіс — “Успамін пра Браслаўскія азёры” (Барыса Вайханскага ў перакладзе Георгія Ліхтаровіча), Марыя Гербрэдэрэ — “Бялаяя, чарная” (з рэпертуару “Песняроў”), Юры Саксаганскі — “Шалёная” (Віктара Шалкевіча).

Беларускія песні чаргаваліся з бардаўскімі, аўтарскімі на рускай мове, у тым ліку Арона Крупа, Алега Міцяева, Іосіфа Бродскага, Алены Рэшатняк, Сяргея Матвеевіча. Наталля Леанчук спявала свае новыя песні, а Лілія Воранава прысвятіла фэсту верш. Фэст-выступленні й закрывала крупавіцкая “Беларусь”, але ўжо на беларускай мове (пераклад С. Валодзькі), співаў дуэт: Алена Віткевіч і Валеры Ермачэнка. У фінале фэсту арганізатары ўручылі яго ўдзельнікам дыпломы, сувеніры ды лілеі — сімвал Даўгаўпілса.

Мяркую, наш горад прыўносіць у рух філасофскай бардаўскай песні, які актыўна развіваецца, свой асаблівы, беларускі акцэнт на латвійскай зямлі. Гэткую тонкую “асалоду для душы”. Пра тое казала сузаснавальні-

Спяваюць Алена Віткевіч і Валеры Ермачэнка

ца суполкі “Уздым” Яўгенія Гуляева, вітаючы аўтараў і выканаўцаў. І на заканчэнне ансамбль “Таццянін дзень” з Вентспілса (500 км да нас праехалі артысты, каб выступіць!) спяваў “Змагаемся з дэпрэсіяй” Цімура Шаовы. Аптымістычна, эфектна завяршыўся канцэрт!

Наступным днём госці зрабілі экскурсію па горадзе, знаёміліся з экспазіцыямі Цэнтра М. Роткі. Дэлегацыя з Вентспілса, дарэчы, валодае багатым досведам арганізацыі бардаўскіх злётаў: іх штогадовы студзеньскі фестываль “Таццянін дзень” прайшоў 18 разоў. І нас на яго запрасілі. Ды й мы, арганізатары Фестывалю беларускай аўтарскай песні ў Даўгаўпілсе, самі ўжо маем новыя ідэі, планы на будучы год. Таму конкурс на яго назву — прадаўжаецца: чакаем варыянты. І заяўкі на ўдзел ад новых бардаў таксама прымаем.

Жанна Раманоўская, г. Даўгаўпілс

“Голас Радзімы”: 65 гадоў!

Чытайце газету ў інтэрнце на партале zviazda.by		Падпісання на газету “Голас Радзімы” можна ў паштовых аддзяленнях Беларусі		© “Голас Радзімы”, 2020		
Заснавальнік: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Выдавецкі дом “Звязда”	Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а. Пакой 907. E-mail: golos_radzimy@tut.by Тэлефон: + 375-17-3111726	Рэдакцыйнае пасведчанне №61. Выдадзена 16.07.2018 года Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь	Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Выдавецкі дом “Звязда””. Дырэктар – галоўны рэдактар Аляксей Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ	Аб’ём выдання: 2 друк. арк. Падпісана да друку: 15.12.2020 г. Наклад 371. Заказ – 1755. Выходзіць 2 разы на месяц	Месца друкавання: Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”” ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 Пр-т Незалежнасці, 79/1. 220013, Мінск, Рэспубліка Беларусь	Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыі рэдакцыі ды аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, могуць не супадаць.